

ЕЛЕМЕНТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПОЖИВАЧА

Правове становище споживача як основного учасника правовідносин, що виникають на ринку товарів, робіт, послуг в наукових дослідженнях, як правило, розкривають через поняття «правовий статус», яке вказує на роль, місце і значення суб'єкта в суспільстві, його можливості, принципи взаємовідносин з іншими суб'єктами і державою.

Як зазначає О.В. Зайчук, правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища, а й характеризують реальну взаємодію держави та особи [1]. Л.А. Луць правовий статус особи визначає як закріплені у відповідних джерелах права й гарантовані державою суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи [2, с. 124]. Порівнюючи різні дефініції поняття «правовий статус особи» можна зробити висновок, що його сутнісною характеристикою є комплекс суб'єктивних юридичних прав та обов'язків. Багатогранність наукових уявлень про правову природу категорії «правовий статус» активно використовується у дослідженнях, в тому числі і цивільно-правового характеру, що дозволяє констатувати універсальність цієї категорії для характеристики окремого суб'єкта цивільних правовідносин.

Нами сприйнято концепцію, відповідно до якої одному суб'єкту права притаманні всі види статусів: загальний, спеціальний та індивідуальний. Вони нашаровуються один на одного і є неділимими. Правове становище конкретної фізичної особи може розглядатися як сума загального, спеціального та індивідуального статусів, співвідношення яких варіюється залежно від конкретних ситуацій [3, с.382].

Якщо розглядати правовий статус споживача як частину правового статусу фізичної особи, то він буде спеціальним правовим статусом, оскільки як споживач фізична особа набуває додаткових прав та переваг. Спеціальний правовий статус споживача є необхідним як засіб підсилення гарантій його прав і подолання його економічної і правової нерівності із підприємцем.

Спеціальний правовий статус споживача є невід'ємною частиною загального правового статусу, який визначається нормами права. Спеціальний правовий статус споживача – це сукупність прав та обов'язків, які закріплені законодавством про захист прав споживачів, а також гарантій здійснення цих прав шляхом встановлення особливого цивільно-правового механізму їх захисту. Адже споживач як учасник цивільних правовідносин наділений не тільки правами, але і обов'язками, які він повинен виконувати. Додаткові або, інакше

кажучи, спеціальні права, перш за все, на захист надаються споживачеві у випадку порушення його права і він не повинен використовувати їх на шкоду своєму контрагенту. Саме тому, розуміти під правовим статусом споживача тільки систему особливих можливостей, які надані йому правом, або розглядати його тільки як особливе правове становище особи видається не зовсім вірним. Сутність спеціального правового статусу споживача полягає саме у доповненні чи конкретизації прав та обов'язків, яке зумовлено наявністю у особи специфічних рис її становища у суспільстві.

Аналізуючи права споживача як елемент його правового статусу, доцільно взяти за основу їх поділ на універсальні та спеціальні, запропонований О.Ю. Черняк [4, с.68]. Універсальні права споживачів притаманні для усіх форм участі споживача у цивільно-правових відносинах, а спеціальні – це права споживача при купівлі товарів; права споживача при виконанні робіт, наданні послуг.

Так, до універсальних прав споживачів належать права, закріплені у Розділі II Закону України «Про захист прав споживачів» [1].

Зокрема, відповідно до ч.1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів», споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають:

1) право на захист своїх прав державою. Дане право конкретизується через встановлення законодавством (ст. 5 Закону України «Про захист прав споживачів») обов'язків держави щодо захисту прав споживачів. Так, держава забезпечує споживачам захист їх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їх потреб, і гарантує придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності. Держава створює умови для отримання споживачами потрібних знань з питань реалізації їх прав;

2) право на належну якість продукції та обслуговування. Згідно ч. 1 ст. 6 виконавець зобов'язаний передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію. Держава бере на себе обов'язок встановлювати певні вимоги щодо якості. Це здійснюється шляхом прийняття відповідних законів, створення відповідних органів з контролю за якістю товарів (робіт, послуг) та захисту прав потерпілих.

3) право на безпеку продукції. Дане право споживачів конкретизується в ст. 14 Закону України «Про захист прав споживачів». Споживач має право на те, щоб продукція за звичайних умов її використання, зберігання і транспортування була безпечною для його життя, здоров'я, навколишнього природного середовища, а також не завдавала шкоди його майну.

4) право на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію державною мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця) відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Не вдаючись у детальну характеристику права споживача на інформацію, зазначимо тільки, що

інформація про продукцію (роботу, послугу) повинна забезпечити можливість свідомого та компетентного її вибору споживачем, а також повинна бути надана до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги);

5) право на обслуговування державною мовою відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

6) право на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством;

7) право на звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав. Це право споживачам забезпечується шляхом надання їм додаткових гарантій. Так, споживачі звільняються від сплати державного мита за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів»), а цивільно-процесуальне законодавство надає їм можливість вибору підсудності.

8) право на об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів) (ст. 24 Закону України «Про захист прав споживачів»). Об'єднання споживачів є громадськими організаціями, що здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання».

Окрім прав елементом правового статусу споживача є і обов'язки, які також можна класифікувати на універсальні та спеціальні. Відповідно універсальні обов'язки споживача передбачені ч.3 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів».

Внаслідок визнання за споживачем спеціального правового статусу виникає логічне запитання щодо наявності в нього спеціальної правосуб'єктності.

О.Ю. Черняк, досліджуючи правовий статус споживача, приходять до висновку, що елементом змісту спеціального правового статусу споживача є його спеціальна правосуб'єктність, яку «можна визначити як передбачену нормами цивільного права здатність мати та здійснювати спеціальні права та виконувати обов'язки особливого учасника цивільних правовідносин — споживача» [4, с. 61].

Вважаємо, що теза про наявність у споживача спеціальної правосуб'єктності (спеціальної право- та дієздатності) є недостатньо обґрунтованою, оскільки завдяки спеціальному правовому статусу споживач зберігає свою загальну правосуб'єктність. Суть полягає в тому, що будь-яка фізична особа володіє всіма правами споживача, які об'єктивно закріплені в законодавстві, незалежно від набуття нею спеціального статусу. Адже сутність спеціального статусу полягає не у виключенні яких-небудь прав та обов'язків із загальної їх сукупності, а у їх доповненні чи/або конкретизації, що зумовлено наявністю у особи специфічних рис її становища у суспільстві. Правосуб'єктність споживача не залежить ні від характеру суб'єктивних прав та обов'язків, ні від властивостей правовідносин, в яких вона реалізується. Окрім цього, якщо, наприклад, правосуб'єктність підприємця в рамках досліджуваних правовідносин може взаємодіяти з його правосуб'єктністю іншої галузевої

приналежності, то на правосуб'єктність споживача нічого не впливає, окрім загальних обмежень, передбачених цивільним законодавством.

Підсумовуючи наведене вище слід зазначити, що споживачеві як учаснику цивільних правовідносин притаманний спеціальний правовий статус, оскільки як споживач фізична особа набуває додаткових прав та переваг. Спеціальний правовий статус споживача є невід'ємною частиною загального правового статусу, який визначається нормами права. Спеціальний правовий статус споживача – це сукупність прав та обов'язків, які закріплені законодавством про захист прав споживачів, а також гарантій здійснення цих прав шляхом встановлення особливого цивільно-правового механізму їх захисту.

Список використаних джерел.

1. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. [Електронний ресурс]. URL: http://ebk.net.ua/Book/law/zauchuk_tdp/part2/402.htm/.

2. Луць Л.А. Загальна теорія держави і права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ: Атіка, 2007. 412 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

4. Черняк О.Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2011. 230 с.

Горблянський Володимир Ярославович

*кандидат юридичних наук,
помічник заступника голови
Івано-Франківського окружного
адміністративного суду*

ПОНЯТТЯ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ УМОВ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗА УЧАСТЮ СПОЖИВАЧА

На шляху провадження концепції правової держави та розвитку громадянського суспільства в усіх країнах світу поставало питання боротьби з дискримінацією. Наявність дискримінації в житті особи, у тому числі як споживача певних послуг, не оминуло й Україну. Проте, у відповідності до взятих на себе міжнародних зобов'язань, Україна повинна протидіяти дискримінації в будь-якій формі, рівною мірою забезпечувати всім групам населення право на безпеку й захист від протиправних посягань.

Загальнотеоретичні питання дискримінації стали предметом вивчення численної кількості зарубіжних, радянських та сучасних Українських науковців, зокрема, В. Волинець, В. Галан, О. Гузь, Г. Журавльова, Р. Кошель, І Кретьова-Альошина, І. Кресіна, С. Погребняк, П. Рабінович, З. Равлінко, А. Савицка,